

Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ, ΟΠΩΣ ΔΙΑΤΥΠΩΝΟΝΤΑΙ ΣΤΑ ΣΥΠ, ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ.

ΜΠΑΜΠΙΛΑ Ε.¹, ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ Μ.², ΖΟΜΠΟΛΑΣ Α.², ΦΡΑΝΤΖΗ Α.³, και ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΗΛ Μ.⁴

¹136^ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, ² Α' Διεύθυνση Π.Ε. Αθηνών, Γραφείο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, ³ 7^ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, ⁴ Β' Διεύθυνση Π.Ε. Αθηνών, Γραφείο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
e-mail: mpampel@otenet.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Για τον προσανατολισμό της εκπαίδευσης προς την κατεύθυνση της Αειφορικής Ανάπτυξης και για να μπορέσει η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση να συμβάλλει σε αυτόν τον σκοπό, χρειάζεται να δοθεί έμφαση στην ανάληψη δράσεων. Η συχνή απουσία δράσεων από προγράμματα Π.Ε. και η τάση για επίτευξη παιδαγωγικών κυρίως στόχων, οδήγησε στην παρούσα έρευνα, που σκοπό έχει να διερευνήσει κατά πόσο και με ποιο τρόπο οι στόχοι και οι δράσεις όπως διατυπώνονται στα ΣΥΠ, καλύπτουν την κατηγορία των στόχων που αφορά στην ενεργή συμμετοχή για την επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων, όπως διατυπώνεται στη Διακήρυξη της Τιφλίδας.

Η ερευνητική προσέγγιση αφορά στην επισκόπηση 40 τυχαία επιλεγμένων ΣΥΠ από την Α' και Β' Α/θμια Δ/ση Αθηνών. Από το συνολικό έντυπο των ΣΥΠ αναλύθηκαν οι παράγραφοι Δ3 και Δ9 που αναφέρονται στους στόχους και στις δράσεις αντίστοιχα.

Τα συμπεράσματα συνοψίζονται στην απουσία συμμετοχικών στόχων, στη σύγχυση των εννοιών "δραστηριότητα" και "δράση", στην έλλειψη συνάφειας των στόχων ενός προγράμματος και των προγραμματισμένων δράσεων και στην ανάγκη βελτίωση του εντύπου των ΣΠΠΕ.

ΜΠΑΜΠΙΛΑ Ε.¹, ΔΙΜΟΠΟΥΛΟΥ Μ.², ΖΟΜΡΟΛΑΣ Τ.², ΦΡΑΝΤΖΙ Α.³, and ΗΑΤΖΙΜΗΑΙΛ Μ.⁴

¹136^ο State School of Athens, ² A' Athens Primary Education Directorate, Environmental Education Coordinator, ³7^ο State School of Athens, ⁴ B' Athens Primary Education Directorate, Environmental Education Coordinator
e-mail: mpampel@otenet.gr

ABSTRACT

For the orientation of education towards a Sustainable Development and for the contribution of Environmental Education to this aim, it is necessary to emphasize to action taking. The frequent absence of action in E.E. programs and the tendency to achieve mainly pedagogical objectives, led to this research as an effort to investigate in what rate and in which way the objectives and the actions formulated in the SYP1 respond to the category of action taking objectives for the solution of environmental problems, formulated in the Tbilisi Statement.

The inquiring approach concerns the reviewing 40 random SYP selected by the 1st and 2nd Grade Directory of Athens. From the whole SYP document paragraphs D3 and D9 referring to the objectives and the action taking have been analyzed. Summing up the conclusions it has been found out a lacking of participative objectives, a confusion between "activity" and action", a lack of connection between specific program objectives and the whole action planning and that an improvement of the SPPE form is necessary.

Λέξεις κλειδιά: Σχέδιο υποβολής πρότασης (ΣΥΠ), ενεργή συμμετοχή, δραστηριότητες-δράσεις-στόχοι προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για τον προσανατολισμό της εκπαίδευσης προς την κατεύθυνση της Αειφορικής Ανάπτυξης και για να μπορέσει η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση να συμβάλει σε αυτόν τον σκοπό, μετονομαζόμενη πλέον ως εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία (Διάσκεψη Θεσσαλονίκης), χρειάζεται να δοθεί έμφαση στην ανάληψη δράσεων (Agenda 21). Συγκεκριμένα ο εκπαιδευτικός κατά την υλοποίηση ενός προγράμματος θα πρέπει να διασφαλίσει τη σύνδεση του ερευνητικού και θεωρητικού μέρους του προγράμματος με το τι μπορεί να γίνει στο συγκεκριμένο θέμα, ώστε τα παιδιά να κατανοήσουν ότι κάποια πράγματα είναι εφικτά και να ασκηθούν στην υλοποίηση αποφάσεων και τη διεκδίκηση λύσεων (Τσαλίκη 2001).

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, καθώς για χρόνια αποτέλεσε μία από τις ελάχιστες καινοτόμες δράσεις στο εκπαιδευτικό μας σύστημα, έδωσε έμφαση στην παιδαγωγική της διάσταση, παραμελώντας πολλές φορές την περιβαλλοντική. Έτσι δεν ενισχύθηκε ο προσανατολισμός της προς την κατεύθυνση της Αειφορικής ανάπτυξης. Αντίθετα, δόθηκε έμφαση στους παιδαγωγικούς στόχους, χρησιμοποιώντας τους περιβαλλοντικούς ως μέσο, ενώ θα έπρεπε να συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο.

Ο προβληματισμός, που προκλήθηκε από την παραπάνω παρατήρηση, οδήγησε στην παρούσα έρευνα, στην οποία βοήθησε το οργανωμένο και λεπτομερέστατο έντυπο υποβολής Σχεδίων Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης του ΕΠΕΑΕΚ II, στο Πανεπιστήμιο του Αιγαίου.

Συγκεκριμένα η παρούσα έρευνα σκοπό έχει να διερευνήσει κατά πόσο και με ποιο τρόπο οι στόχοι και οι δράσεις όπως διατυπώνονται στα ΣΥΠ¹, που υποβλήθηκαν από τους εκπαιδευτικούς το χρονικό διάστημα 2002-2005, καλύπτουν την κατηγορία των στόχων που αναφέρονται στην *ενεργή συμμετοχή για την επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων*, όπως διατυπώνεται στη Διακήρυξη της Τιφλίδας.

Για την διερεύνηση αυτού του στόχου διατυπώσαμε τα παρακάτω **ερωτήματα**:

1. Υπάρχουν στόχοι (Δ3²) που αντιστοιχούν στην κατηγορία της συμμετοχής για την επίλυση προβλημάτων, όπως ορίζεται στη Διακήρυξη της Τιφλίδας (πρόταση 2);
2. Υπάρχουν δράσεις (Δ9³) που προωθούν παρέμβαση στο κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον;
3. Υπάρχει αντιστοιχία μεταξύ των στόχων (Δ3) και των δράσεων (Δ9) που προτείνονται στα ΣΥΠ;

Η έρευνα έγινε στα ΣΥΠ της Α' και Β' Δ/σης Α/θμιας Εκπ/σης Αθηνών που στο σύνολό τους, στα τρία έτη που υπάρχει ο θεσμός των ΣΠΠΕ, αριθμούν τα 160 (70 Β' - 90 Α'). Από αυτά επιλέχθηκαν για την έρευνα ως τυχαίο δείγμα τα 40.

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η διακήρυξη της Τιφλίδας θέτει ως μία βασική κατηγορία στόχων της Π.Ε., αυτήν της Συμμετοχής, δηλαδή «να δώσει στις κοινωνικές ομάδες και στους πολίτες τη δυνατότητα να συμμετάσχουν ενεργά σε όλα τα επίπεδα, εργαζόμενοι για την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων» (Διακήρυξη Τιφλίδας). Για την επίτευξη αυτής της κατηγορίας των στόχων χρειάζεται να σχεδιαστούν και να υλοποιηθούν δράσεις στα προγράμματα της Π.Ε.. Ωστόσο παρατηρείται ότι ενώ χρησιμοποιούνται μέθοδοι που εμπλέκουν τους μαθητές σε διάφορες δραστηριότητες, συχνά το στοιχείο της δράσης απουσιάζει (Τσαλίκη 2001). Ακόμα τα αποτελέσματα εργασίας, που σκοπό είχε τη διαμόρφωση ενός συστήματος ενιαίων κριτηρίων αξιολόγησης των εκπαιδευτικών πακέτων και την αξιολόγηση κάποιων από αυτά, έδειξαν ότι τα 41,7% από αυτά δεν ασχολούνται καθόλου με την αναζήτηση λύσης και επίλυσης προβλημάτων και ότι το 66,7% δεν προτείνει καμιά ανάληψη δράσης στα πλαίσια της τοπική κοινωνία (Πυροβέτση, Νικηφορίδου 2005).

¹ Σχέδια Υποβολής Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο Πανεπιστήμιο του Αιγαίου

² Δ3: Η παράγραφος του εντύπου των ΣΥΠ με τίτλο: Εκπαιδευτικοί στόχοι του προγράμματος

³ Δ9: Η παράγραφος του εντύπου των ΣΥΠ με τίτλο: Δράσεις (παρεμβάσεις) που έχουν αντίκτυπο στο κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον

Στα ΣΥΠ υπάρχει μία παράγραφος, όπου οι εκπαιδευτικοί καλούνται να διατυπώσουν τους στόχους του προγράμματος (οι οποίοι κατατάσσονται σε «γνωστικούς», «συναισθηματικούς», «ψυχοκινητικούς» και «άλλους») με τίτλο: Εκπαιδευτικοί στόχοι του προγράμματος (Δ3). Σε άλλη παράγραφο ζητείται η αναλυτική περιγραφή των Δράσεων (Παρεμβάσεων) που έχουν αντίκτυπο στο κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον (Δ9), με υποσημείωση: περιγραφή παρεμβάσεων για την επίτευξη των προαναφερθέντων στόχων (Δ91). Η σύνδεση, επομένως, των δράσεων με τους στόχους του προγράμματος είναι απαραίτητη.

Για την έγκυρη διερεύνηση των στόχων και των δράσεων χρειάστηκε να καθορίσουμε με σαφήνεια τι εννοούμε ως *συμμετοχικό στόχο* και τι ως *δράση* στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Όσον αφορά τον ορισμό του συμμετοχικού στόχου υιοθετήσαμε τη διατύπωση της Διακήρυξης της Τιφλίδας, όπως τον αναφέρουμε παραπάνω. Όσον αφορά τον ορισμό της δράσης στην παράγραφο (Δ9) υιοθετήσαμε τον ορισμό των Jensen και Schnack, ότι «δράση είναι η συνειδητή απόφαση για ανάληψη μιας σειράς ενεργειών που στοχεύουν στην επίλυση προβλήματος που έχει διαπιστωθεί» (Τσαλίκη 2001).

3. ΣΥΛΛΟΓΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Η ερευνητική προσέγγιση γίνεται τόσο με ποσοτικούς, όσο και με ποιοτικούς τρόπους. Αφορά στην επισκόπηση 40 επιλεγμένων ΣΥΠ. Τα ΣΥΠ που επιλέχθηκαν ήταν τυχαίο δείγμα, καθώς αριθμήσαμε το σύνολο των ΣΥΠ (160) και επιλέξαμε τα πολλαπλάσια του 4. Από το συνολικό έντυπο των ΣΥΠ αναλύθηκαν οι παράγραφοι Δ3 και Δ9.

Για την καταγραφή των δεδομένων και την ανάλυση περιεχομένου των παραγράφων Δ3 και Δ9 χρησιμοποιήθηκαν 2 πίνακες για ποσοτική μέτρηση και ποιοτική παρατήρηση.

Συγκεκριμένα στην πρώτη στήλη αναγράφεται ο αύξων αριθμός των προγραμμάτων ο οποίος και για τους δύο πίνακες αναφέρεται το ίδιο πρόγραμμα.

Αναλυτικότερα τα δεδομένα που συλλέχθηκαν καταγράφονται ως εξής:

Α. Στην δεύτερη στήλη του **πρώτου πίνακα** φαίνεται ο αριθμός των διατυπωμένων στόχων του προγράμματος συνολικά (απόλυτος αριθμός) και στην τρίτη στήλη καταγράφονται όσοι από αυτούς θεωρήθηκαν ως συμμετοχικοί στόχοι. Στην τέταρτη στήλη δόθηκε το περιθώριο στον ερευνητή να σημειώσει σχόλια ή παρατηρήσεις σχετικά με την παράγραφο που μελετούσε και τα ερωτήματα της έρευνας.

Πίνακας 1: Συνοπτικός πίνακας στόχων προγραμμάτων της Α' και Β' Αθηνών

A/A	Στόχοι	Συμμετοχικοί	Παρατηρήσεις
1.	10	0	
2.	17	2	
3.	13	0	
4.	12	2	
5.	6	0	
6.	22	1	
7.	7	0	
8.	23	2	
9.	18	1	
10.	12	0	
11.	14	0	
12.	6	0	
13.	22	1	
14.	12	1	
15.	15	1	
16.	7	1	
17.	8	0	
18.	23	0	
19.	11	0	
20.	8	0	

21.	12	0	
22.	8	1	
23.	8	0	
24.	16	0	
25.	10	0	
26.	13	0	
27.	10	1	
28.	20	2	
29.	14	1	
30.	16	0	
31.	17	1	
32.	14	1	
33.	14	0	
34.	15	1	
35.	14	0	
36.	13	1	
37.	16	0	
38.	12	1	
39.	10	2	
40.	15	1	
Σύνολο	533	25	

Στα 40 προγράμματα που επεξεργαστήκαμε, στο σύνολο 533 στόχων, οι συμμετοχικοί ήταν 25, δηλαδή ανέρχονται σε ποσοστό 4,7% (Σχήμα 1). Ο αριθμός των συμμετοχικών στόχων είναι μικρότερος ακόμα και από το συνολικό αριθμό των προγραμμάτων, οπότε διαπιστώνεται ότι δεν υπάρχει αντιστοιχία προγραμμάτων-συμμετοχικών στόχων. Συγκεκριμένα τα προγράμματα που δεν είχαν ούτε έναν διατυπωμένο συμμετοχικό στόχο είναι 20. Συνεπώς μόλις το 50% των προγραμμάτων έχουν διατυπωμένο έναν τουλάχιστον συμμετοχικό στόχο.

Σχήμα 1: Σύγκριση συμμετοχικών στόχων - υπολοίπων στόχων

Από τις παρατηρήσεις που έγιναν σημειώθηκε επίσης ότι όσοι συμμετοχικοί στόχοι εντοπίστηκαν στην παράγραφο Δ3, περιλαμβάνονταν είτε στην κατηγορία «ψυχοκινητικοί» στόχοι, είτε στην κατηγορία «άλλοι» στόχοι. (Σημείωση: Οι παρατηρήσεις δε είναι σημειωμένες στον πίνακα 1).

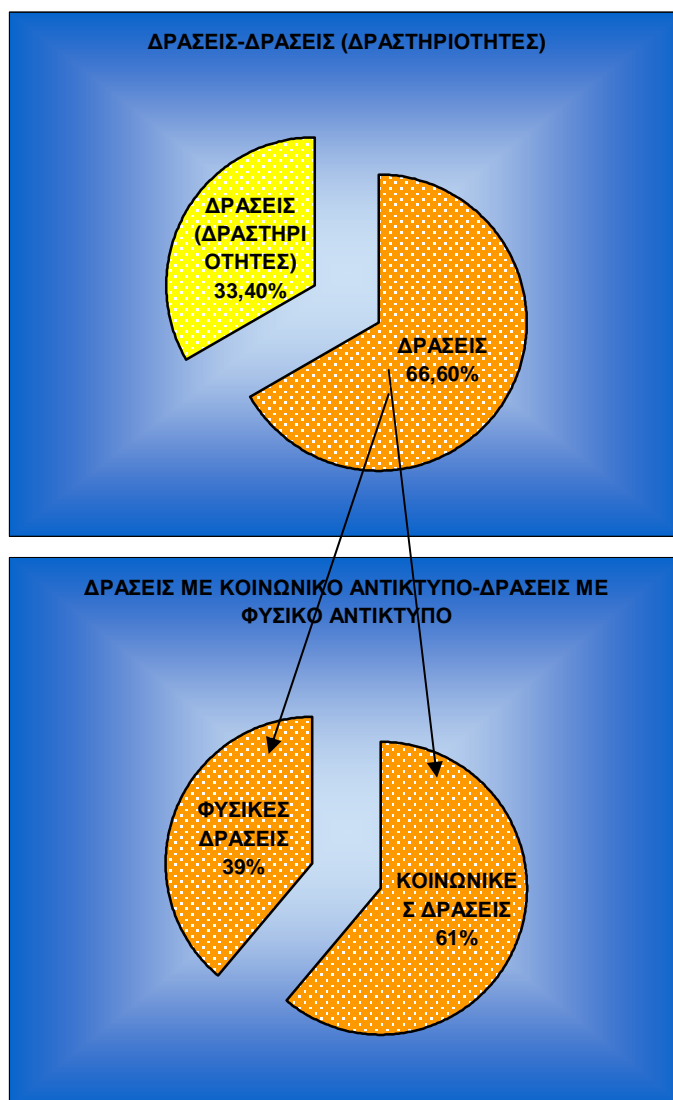
Β. Στο **δεύτερο πίνακα** καταγράφηκαν οι διατυπωμένες στην παράγραφο Δ9 των ΣΥΠ δράσεις, οι οποίες εκφράζουν την πρόθεση για συμμετοχή στην επίλυση προβλημάτων.

Στη δεύτερη στήλη καταγράφεται το σύνολο των δράσεων κάθε προγράμματος που περιλαμβάνονται στην εν λόγω παράγραφο. Στις επόμενες δύο στήλες οι δράσεις διακρίνονται σε αυτές που έχουν αντίκτυπο στο κοινωνικό και αυτές που έχουν αντίκτυπο στο φυσικό περιβάλλον αντίστοιχα. Στη συνέχεια παρατηρήθηκε ότι το άθροισμα των δύο αυτών κατηγοριών δράσεων πολλές φορές δεν ταυτίζεται με τον αρχικό αριθμό, γιατί όπως ανέδειξε η ποιοτική ανάλυση των διατυπώσεών τους, ένας ορισμένος αριθμός διατυπωμένων «δράσεων» δεν αποτελούν δράσεις, αλλά διδακτικές δραστηριότητες.

Πίνακας 2: Συνοπτικός πίνακας δράσεων των προγραμμάτων Α' και Β' Αθηνών

A/A	Δράσεις	Κοινωνικό περιβάλλον	Φυσικό περιβάλλον	Παρατηρήσεις (Δραστηριότητες)
1.	4	1	0	3
2.	3	1	2	0
3.	6	2	2	2
4.	5	2	2	1
5.	4	1	1	2
6.	3	3	0	0
7.	3	0	0	3
8.	4	3	0	1
9.	2	1	1	0
10.	4	2	1	1
11.	6	3	3	0
12.	2	1	1	0
13.	3	0	1	2
14.	4	1	1	2
15.	6	3	0	3
16.	3	0	0	3
17.	5	1	1	3
18.	7	1	0	6
19.	6	1	0	5
20.	7	0	2	5
21.	3	3	0	0
22.	6	3	3	0
23.	3	3	0	0
24.	5	2	3	0
25.	1	1	0	0
26.	4	3	0	1
27.	4	0	2	2
28.	4	2	2	0
29.	6	4	1	1
30.	5	2	2	1
31.	2	1	1	0
32.	8	2	2	4
33.	2	1	1	0
34.	4	2	0	2
35.	4	1	3	0
36.	3	3	0	0
37.	0	0	0	0
38.	5	2	2	1
39.	3	2	1	0
40.	6	3	2	1
Σύνολο	165	67	43	55

Στα 40 προγράμματα έχουν καταγραφεί 165 διατυπωμένες ως δράσεις. Οι 55 από τις διατυπωμένες δράσεις (ποσοστό 33,4%), παρατηρήθηκε ότι ήταν απλές δραστηριότητες. Έτσι ο αριθμός των «πραγματικών» δράσεων κατέρχεται σε 110. Οι δράσεις που έχουν αντίκτυπο στο κοινωνικό περιβάλλον είναι 67, δηλαδή σε ποσοστό 61%. Οι δράσεις που έχουν αντίκτυπο στο φυσικό περιβάλλον είναι 43, δηλαδή σε ποσοστό 39%. Πιο αναλυτικά και σε μια ποιοτική προσέγγιση, διαπιστώθηκε ότι οι δράσεις με κοινωνικό αντίκτυπο είχαν κυρίως σχέση με την ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας και των αρμόδιων φορέων για το πρόβλημα που ερευνήθηκε και λιγότερο με τη συμμετοχή σε κινητοποιήσεις για τη λύση του προβλήματος. Επίσης διαπιστώθηκε ότι οι δράσεις με αντίκτυπο στο φυσικό περιβάλλον, οι οποίες ήταν σαφώς λιγότερες, είχαν σχέση περισσότερο με το περιβάλλον του σχολείου. Παρατηρήθηκε ακόμη ότι 3 από τα 40 προγράμματα δεν είχαν καμία διατυπωμένη δράση.

Σχήμα 2: Επεξεργασία των δεδομένων από τον πίνακα Δ9.

Γ. Συγκρίνοντας τα δεδομένα των δύο πινάκων, παρατηρούμε ότι δεν υπάρχει αντιστοιχία στόχων-δράσεων, καθώς στα 20 από τα 40 προγράμματα δεν υπάρχουν συμμετοχικοί στόχοι, ενώ μόνο σε 3 από αυτά δεν υπάρχουν δράσεις. Δηλαδή πολλά προγράμματα σχεδιάζουν δράσεις που προωθούν τη συμμετοχή των μαθητών στη λύση προβλήματος, χωρίς όμως να έχει διατυπωθεί προηγουμένως ανάλογος στόχος.

Πιο αναλυτικά όπως φαίνεται από τον πίνακα 1 τα προγράμματα που δεν έχουν κανένα συμμετοχικό στόχο διατυπωμένο ανέρχονται στα 20, τα προγράμματα που έχουν 1 συμμετοχικό στόχο διατυπωμένο ανέρχονται σε 15 και τα προγράμματα που έχουν 2 συμμετοχικούς στόχους διατυπωμένους ανέρχονται σε 5. Αντιστοιχίζοντας τους αύξοντες αριθμούς των δύο πινάκων διαπιστώνεται ότι οι 48 από τις 110 διατυπωμένες δράσεις ανήκουν σε προγράμματα που δεν είχαν ούτε έναν διατυπωμένο συμμετοχικό στόχο. Οι 42 δράσεις στα προγράμματα με 1 συμμετοχικό στόχο και οι 17 δράσεις σε προγράμματα με 2 συμμετοχικούς στόχους.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την ερμηνεία των δεδομένων και σύμφωνα με τα ερωτήματα της έρευνάς μας συνάγονται τα παρακάτω συμπεράσματα. Σημειώνουμε ωστόσο ότι η έρευνα δεν ήταν δυνατό να προσδιορίσει τις αιτίες των σχέσεων και των συσχετισμών που αναφέρονται, παρά μόνο να τις υποδείξει (Καραγεώργος 2002: 267), μέσα από την παρατήρησή.

1. Το ποσοστό των συμμετοχικών στόχων (4,7%) είναι πολύ μικρό. Ακόμα υπολογίζοντας κατά πρόγραμμα και όχι στο σύνολό τους τους στόχους διαπιστώνεται ότι τα 20 από τα 40 προγράμματα δεν είχαν κανένα συμμετοχικό στόχο.
2. Ο αριθμός του συνόλου των δράσεων κρίνεται ικανοποιητικός, αν και η ποιοτική ανάλυση έδειξε ότι οι περισσότερες περιορίζονται στην γνωστοποίηση του προβλήματος στο κοινό ή στους φορείς και όχι στην κινητοποίηση για άμεση λύση των προβλημάτων – πράγμα που εκ των πραγμάτων είναι εξαιρετικά δύσκολο στην πρωτοβάθμια εκπ/ση.
3. Συγκριτικά ανάμεσα σε δράσεις με κοινωνικό αντίκτυπο και δράσεις με φυσικό αντίκτυπο οι περισσότερες ανήκουν στην πρώτη κατηγορία, γεγονός που αποδίδεται στη δυσκολία παρέμβασης στο φυσικό περιβάλλον.
4. Πολλοί εκπαιδευτικοί συγχέουν την έννοια της δράσης με αυτήν της δραστηριότητας, αναφέροντας δραστηριότητες έρευνας ή σύνθεσης ως δράσεις.
5. Δεν υπάρχει σύνδεση των στόχων με τις δράσεις. Η έλλειψη αντιστοιχίας μεταξύ των διατυπωμένων συμμετοχικών στόχων και των δράσεων μπορεί να αποδοθεί:
 - Στην κυριαρχία των παιδαγωγικών στόχων, εφόσον το έντυπο του ΣΥΠ ζητά να κατηγοριοποιηθούν σε γνωστικούς, ψυχοκινητικούς, συναισθηματικούς και άλλους.
 - Στην παρανόηση της έννοιας της δράσης
 - Στην ψευδή καταγραφή πιθανών δράσεων, εφόσον αποτελεί ξεχωριστή παράγραφο στο έντυπο του ΣΥΠ.

5. ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Τα αποτελέσματα της μικρής έρευνας στο έντυπο του ΣΥΠ ανέδειξε κάποια θέματα που αφορούν τόσο στην κατ' ουσία εφαρμογή - υλοποίηση των προγραμμάτων, όσο και στο σχεδιασμό και την διατύπωσή τους. Σύμφωνα με τα σημεία που εντοπίστηκαν, πιστεύουμε ότι η βελτίωση στο σχεδιασμό και τη διατύπωση των προγραμμάτων, μπορεί να συμβάλει στον προσανατολισμό της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στους πραγματικούς της στόχους, όπως αυτοί διατυπώθηκαν στην Τιφλίδα, και προς μια εκπαίδευση για την Αειφορία. Τα θέματα που αναδείχθηκαν είναι:

1. Η ανάγκη βελτίωσης του εντύπου ως προς τη διατύπωση των στόχων (παράγραφος Δ3)
2. Η ανάγκη προσανατολισμού των εκπαιδευτικών που σχεδιάζουν προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην επιλογή δράσεων για την επίλυση συγκεκριμένων περιβαλλοντικών προβλημάτων.
3. Η ανάγκη για συμμετοχή των μαθητών σε δράσεις που έχουν αντίκτυπο στο κοινωνικό ή φυσικό περιβάλλον. Σε διαφορετική περίπτωση υπάρχει η πιθανότητα οι μαθητές:
 - Να απογοητεύονται και να αποκτούν την εντύπωση ότι τα προβλήματα δεν λύνονται. (Τσαλίκη 2001)
 - Να νιώθουν ενοχές είτε ως άτομα, είτε ως μέλη της ανθρώπινης κοινότητας για τις επιπτώσεις των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο περιβάλλον αλλά και για την αδράνεια τόσο των φορέων όσο και του κάθε ατόμου ξεχωριστά ως προς την επίλυσή τους. (Ταμουτσέλη, Ευσταθίου, Σιωπίδης 2000)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Bird M., Hammersley M., Gomm R., Woods P. (1999), Εκπαιδευτική Έρευνα στην Πράξη, Εγχειρίδιο μελέτης, (μτφρ. Φράγκου Ε.), Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
2. Cohen L., Manion L. (1994), *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*, (μτφρ. Μητσοπούλου Χ., Φιλοπούλου Μ.), Αθήνα: Μεταίχμιο
3. Διακήρυξη Θεσσαλονίκης, (1999). *Διεθνής Διάσκεψη, Περιβάλλον και Κοινωνία: Εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των πολιτών για την Αειφορία*, Organization for the cultural capital of Europe
4. *Η διακήρυξη της Τιφλίδας* (1999), ΠΕΕΚΠΕ & Ελληνική Εταιρία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, τχ. 2
5. Καραγεώργος Δ. (2002), *Μεθοδολογία έρευνας στις επιστήμες της αγωγής*, Αθήνα: Σαββάλας
6. Πυροβέτση Μ., Νικηφορίδου Δ. (2005). Σύστημα αξιολόγησης του παραγόμενου εκπαιδευτικού υλικού για την περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Ελλάδα, στο 2^ο Πανελλήνιο Συμπόσιο: Έμπνευση-Στοχασμός-Φαντασία στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Ελληνική Εταιρεία-Πανεπιστήμιο Πειραιά (CD)
7. Ταμουτσέλη Κ., Ευσταθίου Α., Σιωπίδης Π. (2000), Συμμετοχική περιβαλλοντική εκπαίδευση και αειφορία: ενεργοποίηση της παιδικής συμμετοχής στο σχεδιασμό και την προστασία του περιβάλλοντος, στο ΠΡΑΚΤΙΚΑ περιβαλλοντική εκπαίδευση στο πλαίσιο της εκπαίδευσης του 21^{ου} αιώνα-προοπτικές και δυνατότητες, επιμ. Παπαδημητρίου Β., Λάρισα
8. Το κεφάλαιο 36 της ημερήσιας διάταξης 21 (Agenda 21) (1999), ΠΕΕΚΠΕ & Ελληνική Εταιρία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, τχ 4
9. Τσαλίκη Β (2001). Από την πρόθεση στην πράξη: Βαδίζοντας προς την επόμενη παγκόσμια συνδιάσκεψη για τη γη το 2002, στο *για την περιβαλλοντική εκπαίδευση*, τ. 23, σελ. 9-12